

STREDOVEKÉ OPEVNENIE V PEZINKU, ČASŤ CAJLA

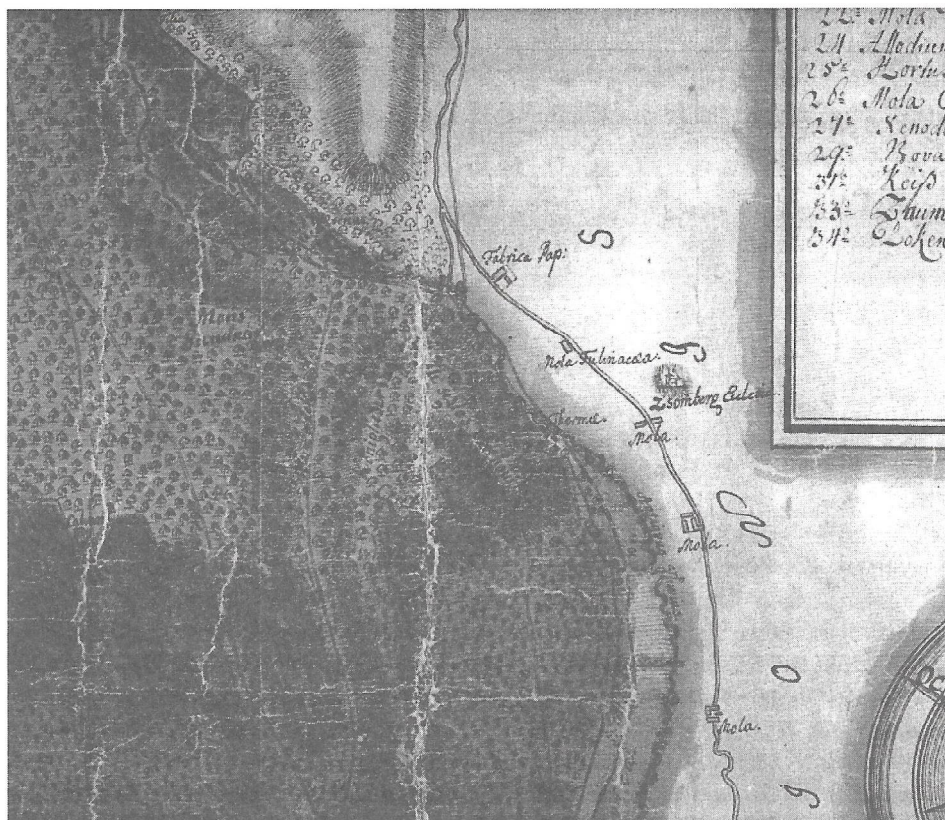
ZDENĚK FARKAŠ

Osudy dnešného Pezinka boli medzi rokmi 1208 až 1543 úzko späté s rodinou grófov zo Svätého Jura a Pezinka (Wertner 1891). Ako prvý z nich získal zem Bozin do dedičného užívania v roku 1208 nitriansky župan Tomáš z rodu Hunt-Poznanovcov, ale do trvalého vlastníctva rodu sa po dočasných zmenách majiteľov dostal Pezinok až od roku 1256. Niekedy v druhej polovici 13. storočia Achilles I. a Kozma I., prípadne Pavol I. a Kozma II., potomkovia druhého z nich, postavili na ochranu svojho vlastníctva hrad, ktorý sa v písomných prameňoch objavuje v súvislosti s dobytím pezinskej fortifikácie na jar roku 1271 vojskami českého kráľa Přemysla Otakara II., pri jeho vpáde na západné Slovensko. Opevnenie sa neubrnilo ani o 24 rokov neskôr, keď roku 1295 prenikli pod východné úbočia Malých Karpát jednotky rakúskeho a štajerskeho vojvodu Albrechta I. Habsburského (Lehotská 1947, 15 a n.; 1982, 23; Sedlák 1967, 446).

Veľká časť stredovekej pevnosti sa dodnes zachovala v budovách pezinského kaštieľa. Hrad stál na okraji inundačného územia, severozápadne od vtedajšej osady. Obranu fortifikácie s približne kruhovým pôdorysom zaistovala hradba s parkánom, doplnená priekopami. Opevnenie patrilo medzi vodné hrady, známe na západnom Slovensku napríklad z Holíča alebo Šintavy (Sedlák 1967, 446; Šášky 1982, 227). Hrady s plášťovým obranným múrom, medzi ktoré podľa L. Šáškyho patrila aj Pezinok sa začali stavať v Uhorsku už záverom 13. storočia. (Šášky 1982, 227), oveľa rozšírenejšie však boli na Morave, v Dolnom Rakúsku a v Sliezske, kde tento typ nachádzal uplatnenie aj počas celého 14. storočia (Plaček 1982, 347 a n.; 1983, 73; Durdík 1996, 106 a n.).

Na mape chotára Pezinka z roku 1767 (obr. 1) je nad bývalými kúpeľmi pri Cajli zakreslená poloha s názvom Alt Schlos, pričom z viacerých písomných prameňov zo 17. a 18. storočia vyplýva, že v týchto miestach podľa tradície bol už vtedy zaniknutý „Starý zámok“. S prihliadnutím na strategickú polohu vyvýšeniny J. Žudel (1982, 40 a n.) pracovne stotožnil Starý zámok nad Cajlou s fortifikáciou známou z pohnutých udalostí v druhej polovici 13. storočia a predpokladal, že hrad ležiaci na území dnešného mesta vznikol až neskôr, ako jedno z rodových sídiel grófov zo Sv. Jura a Pezinka. K teórii o dvoch hradoch v katastri dnešného mesta sa neskôr v novinových článkoch vrátil aj P. Wittgrüber (1999, 6).

Lokalita Alt Schlos alebo Starý zámok leží na výraznej oválnej vyvýšenine na okraji Malých Karpát, s najvyššou nadmorskou výškou 280 m. Temeno kopca sa tak vypína 75 až 80 m nad dôležitou komunikáciou prechádzajúcou Cajlanskou (Hrubou) dolinou alebo 15 až 20 m nad tzv. Kráľovou cestou v údolíčku oddeľujúcom Starý zámok od susednej Starej hory (Vimperka). Chrbát vyvýšeniny je dlhý asi 200 m a šírka využiteľnej časti sa pohybuje v rozmedzí 15 až 20 m (obr. 2–5).

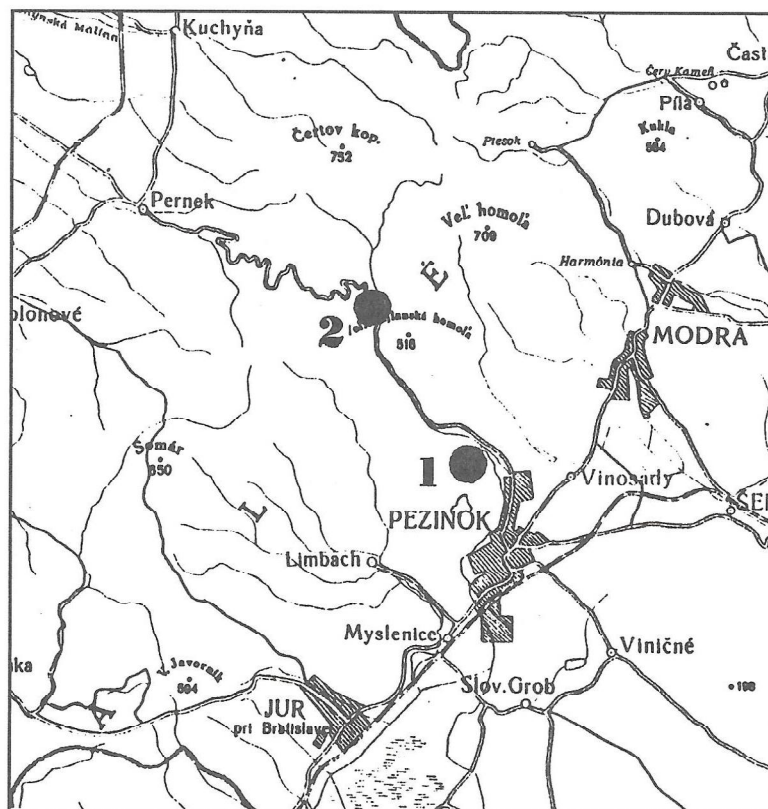

Obr. 1 Výrez z mapy chotára Pezinka z roku 1767 s polohou s názvom Alt Schlos. (Štátny okresný archív Modra)

Zvyšky opevnenia sú dnes zreteľné iba v jej severozápadnej časti, kde sa na severnej až severovýchodnej hrane temena zachovali nevýrazné stopy násypu, prípadne terénnych úprav pod jednoduchou fortifikáciou. Na jedinom prístupnejšom mieste, v smere od sedla oddeľujúcom lokalitu od hrebeňa Malých Karpát, hĺbku obrany rozširovala priekopa na svahu pod hradbou a pred ňou navýšený násyp.

Polohu Starý zámok pokrýva mladý dubovo-hrabový les s výraznou prímесou borovic a na svahoch aj prestarnutých ovocných stromov, ktoré tu ostali po spustnutí vinogradov. Krovinatý podrast pozostáva predovšetkým zo šípkových ruží, černíc a hlohu. Dubovo-hrabové porasty boli pre túto časť Malých Karpát charakteristické aj v minulosti (Michalko a kol. 1986, 49 a n., mapa Dunajská Streda), keď sa pod nimi na horninách pezinko-perneckého kryštalinika (fylity, ruly a amfibolity) popretínaných pevnejšími pegmatit-aplitickými žilami, hrubými 20 až 60 cm (Maheľ – Buday 1963; za konzultáciu v teréne ďakujeme RNDr. O. Mikovi, CSc. zo SNM-Prírodovedného múzea) vytvorili hnedé lesné pôdy (Michalko a kol. 1986, mapa Dunajská Streda). Tie sú dnes výrazne premiešané úlomkami zvetraných hornín z podložia a prekrýva ich tenká vrstva listovky.

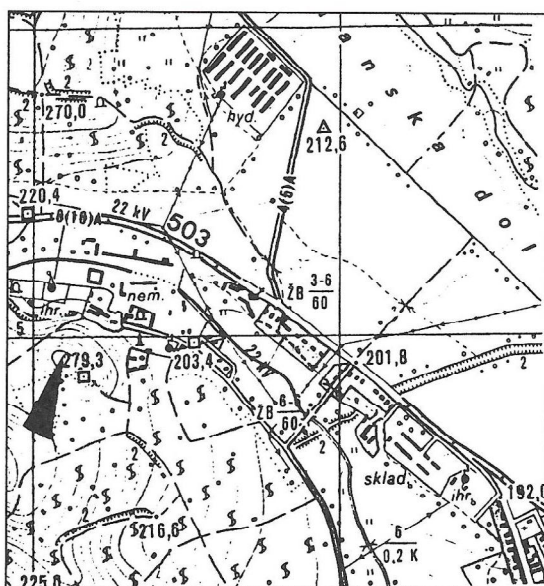

Obr. 2 Mapa okolia Pezinka s vyznačenými stredovekými opevnenými polohami v Cajlanskej (Hrubej) doline. 1 – Starý zámok I (Alt Schlos), 2 – Starý zámok II

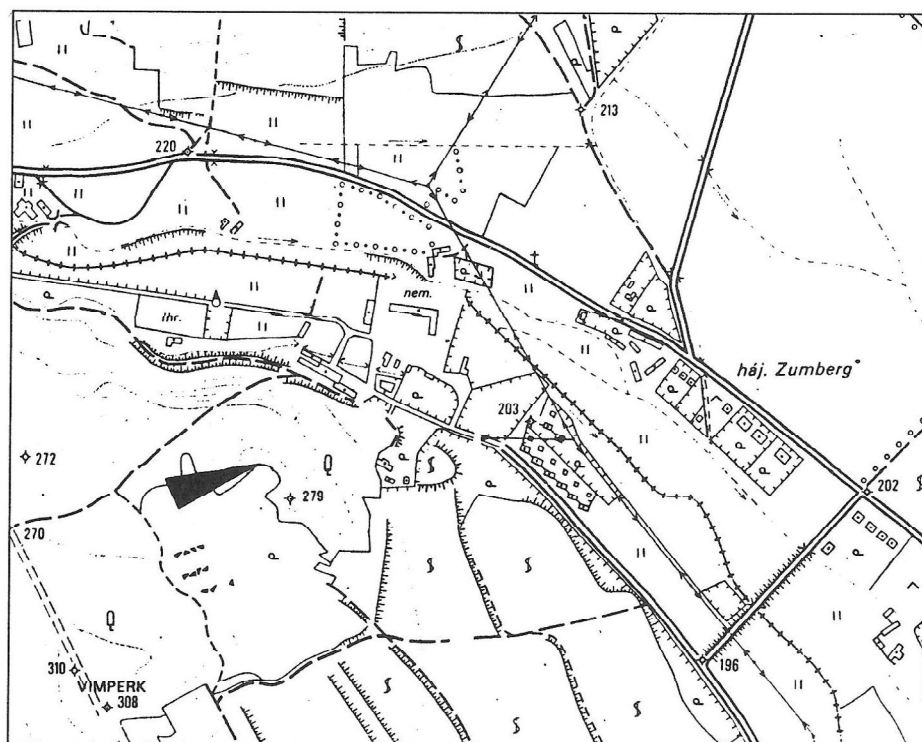
V minulosti, keď bol kopec odlesnený, umožňoval široký výhľad do Podunajskej nížiny, sčasti na Trnavskú pahorkatinu a súčasne aj na priľahlú časť Malých Karpát s dolným úsekom Cajlanskej doliny.

Zdrojom vody, okrem Cajlanského potoka, mohli byť minerálne pramene na severovýchodnom úpätí vrchu, neskôr využitú v miestnych sírnych kúpeľoch. Iný, usadeninami zanešený prameň leží v údolíčku medzi Starým zámkom a Starou horou a neupravené prameniská sú aj na náhornej plošine na severovýchod od opevnenej polohy.

Prvý archeologický výskum sa na Starom zámku uskutočnil na podnet L. Šáškyho z Historického ústavu SNM, ktorý v týchto miestach, vzhľadom na názov polohy a konfiguráciu terénu, predpokladal zvyšky stredovekého hradu. Výskum na lokalite v letných mesiacoch v roku 1982 sa uskutočnil pod vedením B. Egyházy-Jurovskej z vtedajšieho Archeologického ústavu Slovenského národného múzea v Bratislave. Z technických dôvodov sa odkryv sústredil na preskúmanie stromami nezarastenej vnútornej plochy predpokladaného hrádka, ktorú prešli dve sondy. Sonda 1/82, s rozmermi 2 x 30 m, viedla približne od východu na

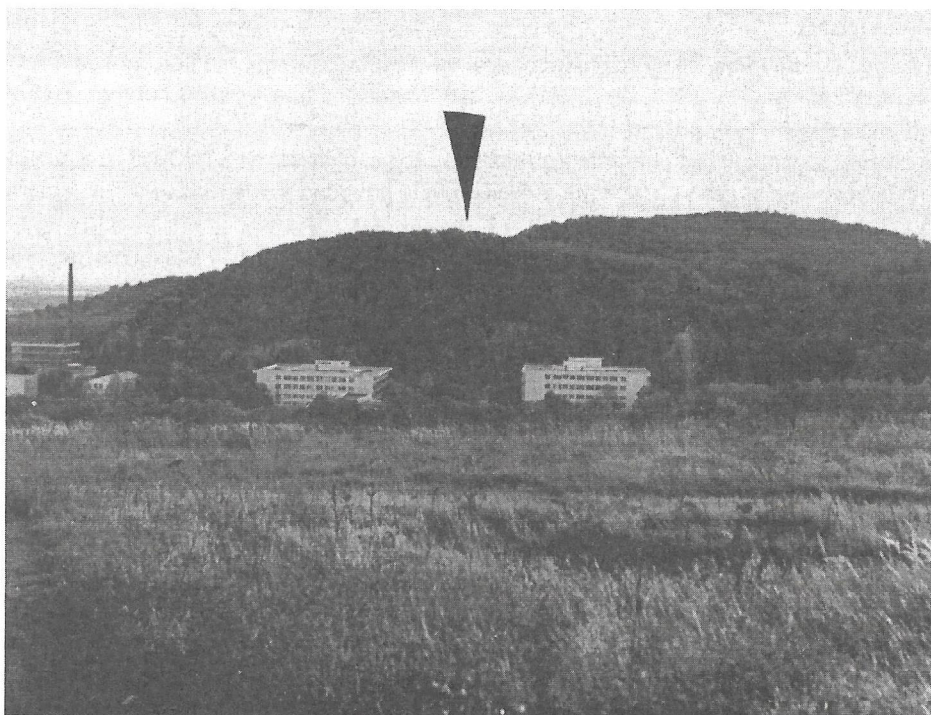

Obr. 3 Pezinok, poloha Starý zámek I (mapa M-33-143-B-a)

Obr. 4 Pezinok, poloha Starý zámek I s vyznačením miesta so zachovaným opevnením (mapa 44-22-04)

Obr. 5 Pezínok, Starý zámok I. Pohľad od Kalvárie v Pezínku, časti Cajla

západ a kolmo na ňu bola orientovaná sonda 2/82, dlhá 10 a široká 2 m. Situované boli tak, aby umožnili zachytiť vnútornú zástavbu, vrátane podľa písomných prameňov predpokladanej kamennej veže a šijovej priekopy, oddeľujúcej pevnôstku od zvyšku kopca (obr. 8). Ukázalo sa však, že na temene vyvýšeniny leží skalné podložie prevažne už v hĺbke 20 až 30 cm, iba výnimočne vrstva pôdy dosahovala 50 cm. Ani v jednej zo sond sa nezachytili stopy stavebnej činnosti a nenašiel sa žiaden archeologický materiál, ktorý by mohol súvisieť s predpokladanou fortifikáciou z 13. storočia (B. Egyházy-Jurovská 1982, nálezová správa uložená v SNM-AM).

Výskum v roku 2001

Archeologický výskum Starého zámku v roku 2001 umožnila iniciatíva a všestranná, predovšetkým finančná podpora Mestského úradu v Pezínku a nasledovná spolupráca so Slovenským národným múzeom-Archeologickým múzeom v Bratislave po zistení, že zvyšky pevnôstky a jej okolie systematicky prehľadávajú „záujemcovia o históriu“ pomocou detektorov kovov. Súčasne stav vegetácie umožnil skúmať tie časti hrádka, predovšetkým opevnenie, ktoré boli v roku 1982 neprístupné.

V priebehu dvoch mesiacov sa podarilo odkryť štyri sondy, ktoré podľa možnosti nadväzovali na výsledky predchádzajúcich prác v teréne (obr. 8).

Sonda I/2001

prerezala terénnu vlnu na výraznej hrane temena Starého zámku, pred ňou ležiacu priekopu a vonkajší násyp v severo-severozápadnej časti lokality, na mieste, kde sa dodnes zachovali najvýraznejšie zvyšky pôvodnej fortifikácie.

Súčasne zasahovala do ohradenej plochy tak, aby nadviazala na S1/82 a čiastočne pokračovala aj na svahu pred opevnením, kde sledovala pôvodnú konfiguráciu terénu (rozmery 15 x 3 m).

Hornou časťou Sondy I/2001 sa preskúmal 3,4 m dlhý a 3 m široký pás opevnenej plochy od nevýraznej „hrany valu“, ktorý vystupoval asi 10 cm nad okolný terén. Skalné podložie s výrazne zvetraným a zbrázdneným povrchom ležalo na vrchole plošiny v hĺbke 10 až 16 cm. Priamo na skalu nasadala vrstva svetlohnedej hlinitej zeminy, v spodnej časti plynulo prechádzajúca cez zvetralinový plášť do rastlej skaly. Na nej ležala 10 až 12 cm hrubá vrstva sivohnedej, miestami až hnedočiernej zeminy, pri povrchu prechádzajúca do tlejúceho lístia. Asi 1 m od okraja sondy, približne 3,7 m od lomu podložja smerom do priekopy, skalný terén v hĺbke 40 až 80 cm zarovnali a navŕšili naň svetlohnedú zeminu, miestami premiešanú lomovým kameňom nahádzaným do násypu bez zreteľného systému, v ktorom sa miestami zachovali výrazné tmavšie medzivrstvičky. Šikmo cez sondu a zarovnané podložie prebiehala prirodzená pegmatit-aplitická žila, výrazne sa odlišujúca od bridlicovite sa rozpadajúceho okolia. V tyle predpokladanej hradby sa na zadnom okraji upravenej plochy zachytila v skalnom podloží plytká žľabovitá prehlbenina, paralelne sledujúca smer opevnenia (zasahujúca 8 až 10 cm pod okolitý, upravený terén). V jej zásype sa našlo množstvo drobného kameňa a zuhoľnateného dreva, ktoré podľa orientácie vlákien bolo uložené dlhšou osou v smere priebehu fortifikácie. Stopy spáleného dreva sa nachádzali aj v silno deštruovanom „násype valu“, v šírke 1,8 až 1,9 m, predovšetkým v hĺbke 35 až 80 cm ale bez výraznejšej kumulácie a nevytvárali zreteľnú štruktúru. Časť väčšieho trámu sledujúceho smer „hradby“ ležala aj v severozápadnom profile, tesne nad skalným podložím, priamo pod vrcholom „valu“. Takmer na tej istej úrovni sa zachytil priamo na podloží kruhový fľak z prepálenej zeminy premiešanej s popolom a zuhoľnateným drevom s Ø 56 x 55 cm. Podľa paleobotanického posudku Mgr. M. Hajnalovej, PhD. a Ing. J. Mihályiovej z Archeologického ústavu SAV v Nitre (ktorým srdečne ďakujeme za analýzy) všetky zuhoľnatené zvyšky drev z predpokladanej hradby pochádzajú z duba (*Quercus* sp.).

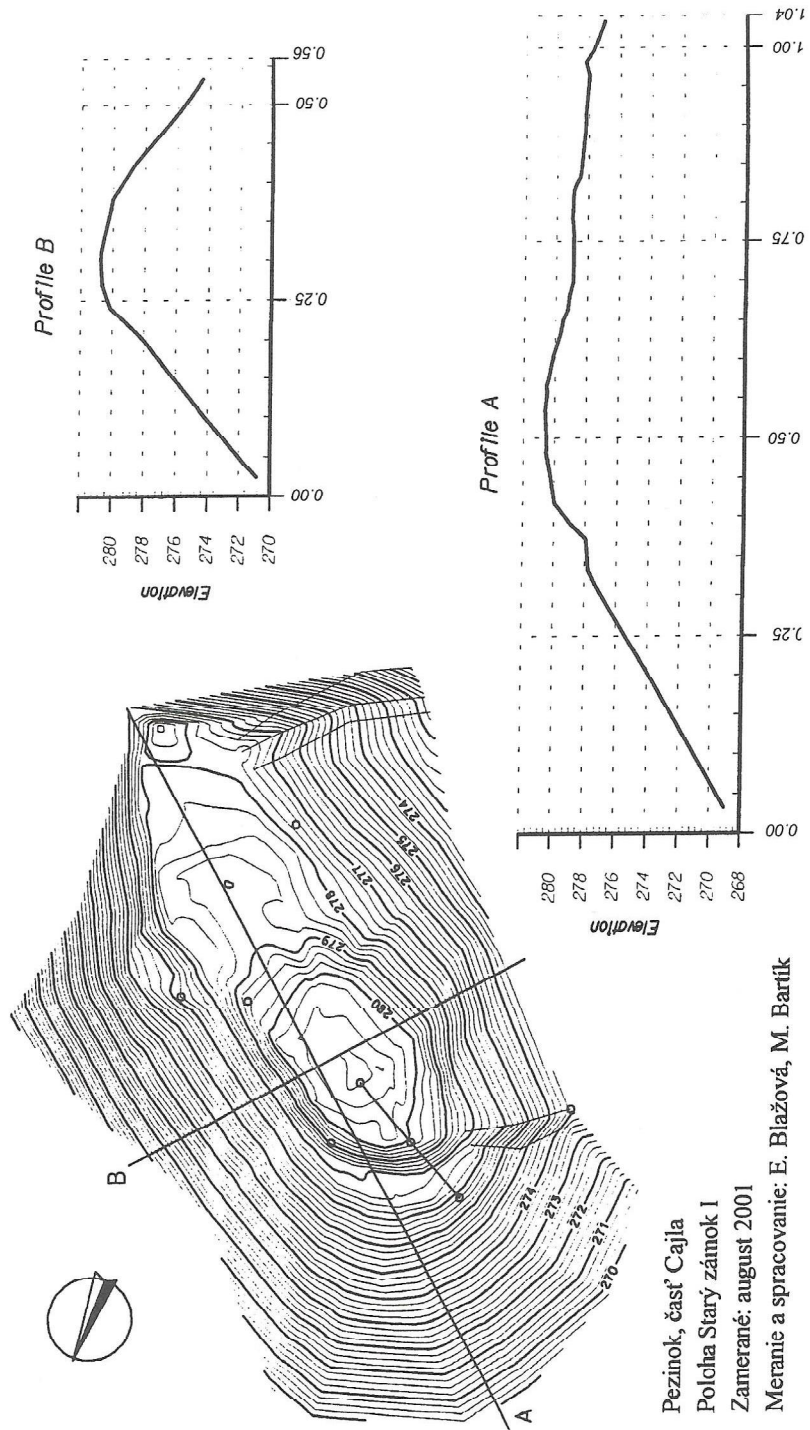
Spolu s hlinou a kúskami lomového kameňa sa do násypu dostali aj úlomky stredovekej keramiky (5 ks), mazanice (10 väčších fragmentov) a železný klinec.

Od okraja umelo zarovnanej plochy prudko klesalo skalné podložie cez 0,4 m širokú plošinku do priekopy, ktorej stred ležal 4,4 m od súčasného vrcholu „valového násypu“. Výškový rozdiel medzi deštrukciou opevnenia a dnom priekopy bol 2,78 m.

Priekopa zasekaná do skalného podložja zo zvetraného a vrstvomite sa rozpadávajúceho amfibolitu má muldovitý tvar s mierne zaobleným, 0,6 m širokým dnom. Hĺbka dosahuje 1,06 m od súčasného povrchu terénu a na úrovni podložja bola široká asi 2 m. Dno a vonkajšiu stenu priekopy starostlivo zarovnali, zatiaľ čo časť priliehajúca k hradbe bola nepravidelná, s vystupujúcimi skalami a oddelená stupňom od umelo upraveného svahu stúpajúceho k hradbe.

Zásyp pozostával z niekoľkých, nie celkom pravidelných vrstiev, sčasti odlišných aj v rámci 3 m širokého rezu priekopou. Priamo nad dnom výplň pozostávala z 10 až 12 cm vrstvičky svetlohnedej zeminy, totožnej s hlinou nachádzajúcou sa nad skalným podložím na vrchole

Obr. 6 Pezinok, Starý zámok I. Výškopisný plán lokality

hrádku. Prekrývala ju asi 30 cm vrstva svetlohnedej hlíny, ale premiešaná množstvom drobných kamienkov z podložia, v ktorej sa našlo aj niekoľko zlomkov mazanice s otláčkami drevených konštrukcií. Na ňu nasadal 15 až 18 cm hrubý horizont tmavšie sfarbenej hnedej hlíny, zasahujúci až po „bermu“. Nad ňou smerom k valu prebiehal približne až do stredu šírky priekopy 40 cm hrubý jazyk z drobného lomového kameňa, takmer bez hlíny, premiešaný početnými zvyškami mazanice a ojedinelými stredovekými črepami. Podobná vrstva, od bermy smerom hore, zasahovala až po lom plošinky pod fortifikáciu, obsahovala však väčšie množstvo hlinitých intrúzií a úlomky zuhoľnateného dreva.

Pred kamenným závalom bola v priekope vrstva hnedej hlíny s tmavšími medzivrstvičkami a flákmi, premiešaná zhlukmi kameňa do dĺžky 12 cm, ktorá pred priekopou plynulo prechádzala do vrstvy pôdy nad skalným podložíom. Vrch priekopy vyplňala silno humusovitá tmavá lesná zemina hnedočiernej až čiernej farby, nad stredom zásypu hrubá do 30 cm. Predovšetkým pri juhozápadnom okraji sondy obsahovala množstvo spáleného dreva z duba, vrátane drobných konárikov vo veku 2 až 5 rokov. Neobsahovala však žiaden archeologický materiál.

Priekopu lemoval z vonkajšej strany nízky, ale v teréne dobre viditeľný násyp, v deštruovanom stave široký 5 m. V jeho najvyššom bode dosahovala hrúbka zeminy, skladajúca sa z dvoch odlišných vrstiev, až 60 cm. Spodná pozostávala zo svetlohnedej lesnej zeminy s drobnými zlomkami amfibolitu, miestami však aj väčšími kusmi kameňa do dĺžky 20 cm. Celý povrch násypu na rozhraní svetlohnedého horizontu a povrchovej listovky pokrývala pomerne súvislá „dlažba“ z plochých, nepravidelných lomových kameňov, s medzerami vyplnenými drobnými kamienkami. Dĺžka najväčších častí „dlažby“ dosahovala 30 až 35 cm. Kamenný obklad končil na hrane pôvodného podložia, kde sa sčasti dotýkal rastlej skaly. Stopy po kolových jamách z predpokladanej palisády alebo „poľského plota“ sa na povrchu násypu nezachovali.

Šikmo na smer násypu prebiehal na úrovni podložia v jeho vonkajšej časti rad veľkých žulových balvanov v dĺžke 80 cm, s výraznými medzerami medzi jednotlivými kameňmi, ale bez hlinitej výplne. Podľa O. Mika zo SNM-Prírodovedného múzea boli súčasťou prirodzenej pegmatitovej žily, azda miestami umelo upravenej. Nemožno vylúčiť, že stavitelia opevnenia ju využili na spevnenie čela prednej časti násypu.

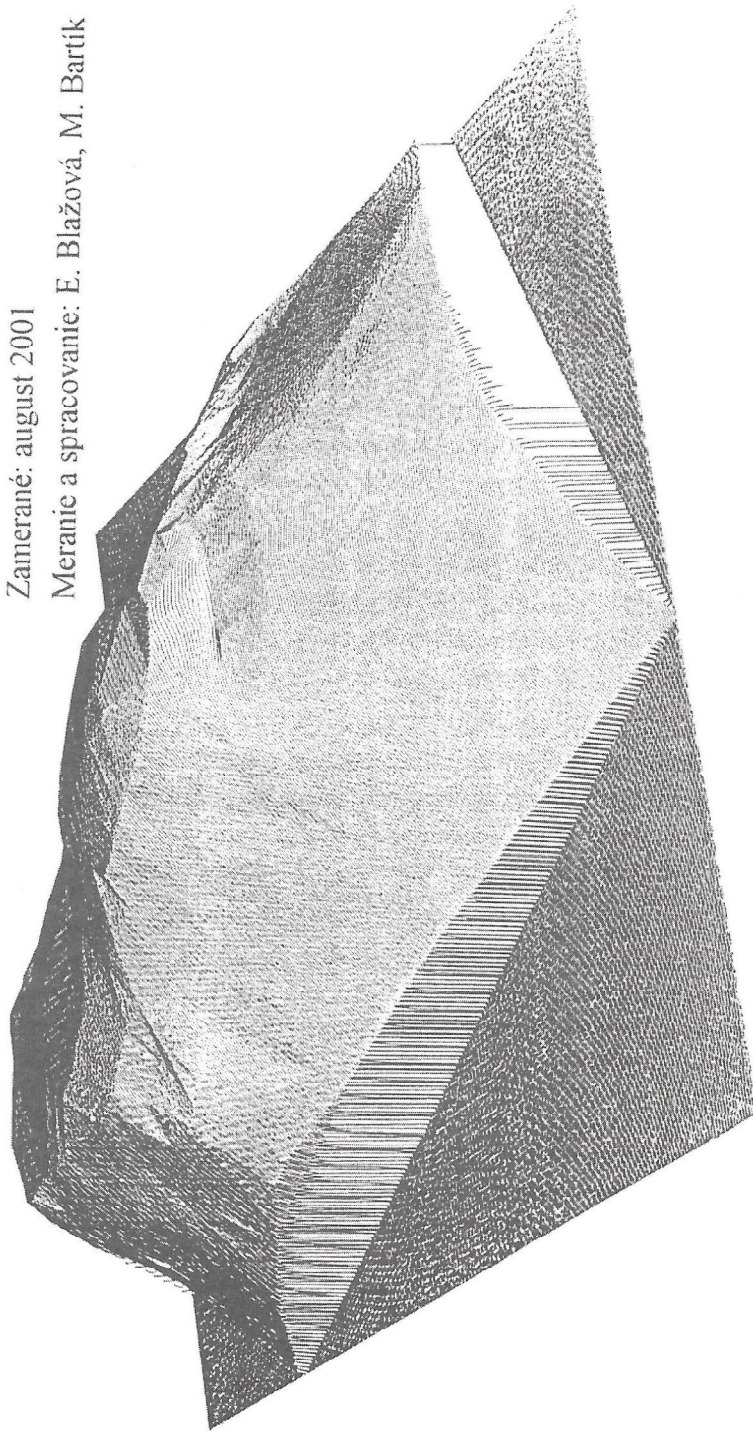
Pred vonkajším valom vystupuje amfibolitové podložie do hĺbky 20 cm pod súčasný povrch a pokrýva ho svetlohnedá zemina s kameňmi a tmavohnedým humusom na povrchu, bez akýchkoľvek stôp po ľudskom zásahu (obr. 9).

Sonda II/2001

preťala opevnenie juhovýchodne od Sondy I/2001 na mieste, kde sa zvyšok predpokladaného valového telesa zredukoval na výrazný terénny lom a na svahu pod ním sa postupne vytrácala aj priekopa a pred ňou ležiaci násyp (12,6 x 1,5 m, rozšírená o výrez 2 x 1,5 m – obr. 8). Výkop zasahoval 5,6 m do ohradenej plochy a dotýkal sa Sondy I/82. Na ploche hrádku ležalo skalné podložie zo šupinovite sa rozpadajúceho amfibolitu v hĺbke 10 až 38 cm, iba miestami o čosi hlbšie. Zbrázdenu skalú pokrývala svetlohnedá lesná zemina s drobnými kamienkami, na ktorej spočívala 8 až 10 cm hrubá vrstva tmavého lesného humusu. V hline neboli žiadne archeologické nálezy, ktoré by bolo možné spájať s dobou existencie fortifikácie. Vo vzdialenosti 3,4 až 4,4 m od hrany plošiny smerom dovnútra pevnostky sa vo svetlej skale zachovala oválna, do skalného podložia vysekaná lavórovitá jama, zasahujúca

Pezinok, časť Cajla
Poloha: Starý zámok I
Zamerané: august 2001
Meranie a spracovanie: E. Blažová, M. Bartík

Obr. 7 Pezinok, Starý zámok I. Trojrozmerný model opevnenia, pohľad od severu

do hĺbky 46 cm (rozмеры 1,44 x 0,96 m). Približne v jej strede sa zachytila kolová jamka (obr. 10) pravidelného kruhového tvaru s $\varnothing$ 28 cm. Zasahovala 20 cm pod povrch skalného okolia, t.j. 66 cm pod úroveň súčasného terénu. Z tmavohnedej výplne sa vyzdvihli zvyšky zuhoľnateného dreva z duba (*Quercus* sp.) a buku (*Fagus sylvatica*). V oválnej prehĺbenine, ktorej bola súčasťou, sa našiel drobný zlomok novovekej glazovanej nádoby.

Na mieste predpokladaného pôvodného opevnenia sa nezachytili výraznejšie stopy po hradbe, iba vrstva zeminy nad mierne na sever klesajúcim podložíom sa zvýšila približne na 64 cm. Svetlohnedá hlina s drobnými kamienkami a členená tmavšími medzivrstvičkami plynulo prechádzala do skalného podložia. Na povrchu ju pokrývalo asi 10 cm tmavohnedej listovky. Podobne ako v S I/2001 aj v S II/2001 bolo v predpokladanom zvyšku valového násypu niekoľko lomových kameňov (do dĺžky 28 cm), neboli však súčasťou zreteľnej konštrukcie. Priamo na zvetranej amfibolitovej skale sa na mieste zlomu terénu našiel väčší kus zuhoľnatej dubovej hrče (*Quercus* sp.).

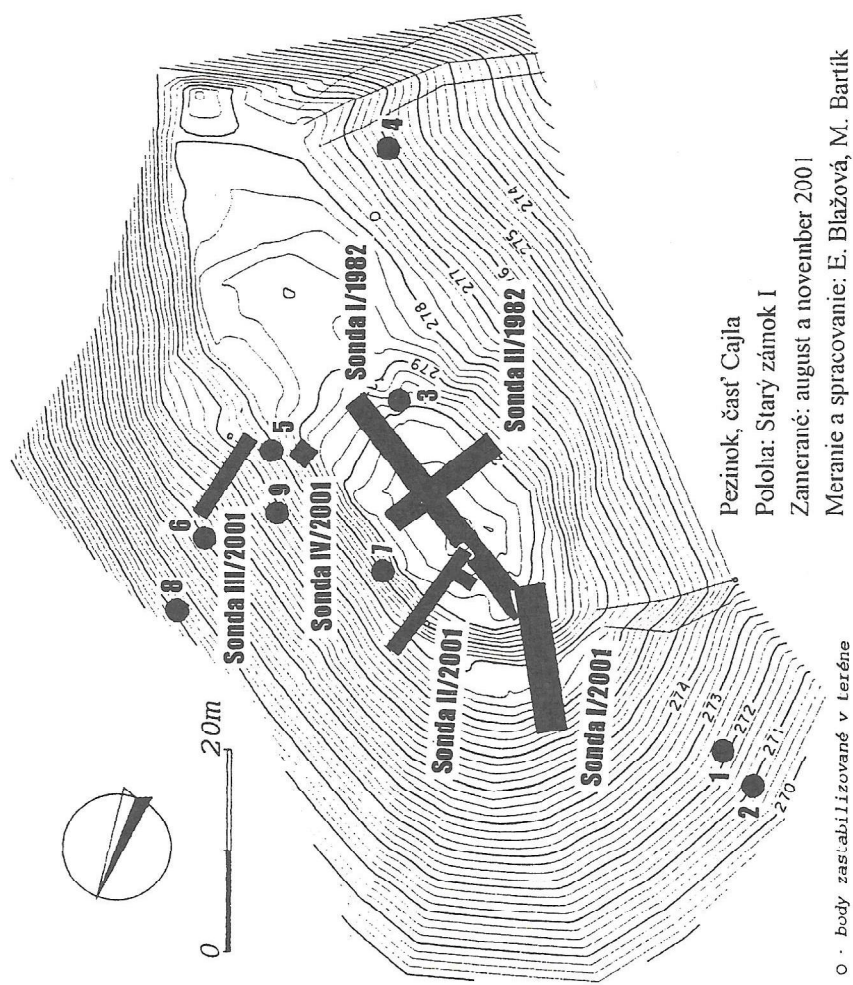
Pred predpokladanou hradbou sa skalné podložie prudko lomilo do priekopy. Aj v tomto prípade mala zaoblené, do skalného podložia zasekané dno. Podľa zásypu bola pôvodne pri okraji široká asi 2,2 m a jej hĺbka od dnočného povrchu dosahuje 0,8 m. Najväčší výškový rozdiel medzi dnom priekopy a hranou svahu s predpokladanou „hradbou“ sa pohybuje okolo 3,16 m. Svah klesajúci k priekope pokrývala svetlohnedá lesná zemina premiešaná množstvom drobného, zväčša lomového kameňa (do dĺžky 16 cm), pripomínajúceho deštrukciu. Vrstvu však pretínal zásyp priekopy, kde drobné kamienky pokračovali, hoci už vo farebne odlišnom prostredí. Vrstva hnedej zeminy s kameňmi bola na svahu hrubá asi 20 cm a prekryval ju v hrúbke 12 až 24 cm horizont hnedočiernej listovky s početnými drobnými kamienkami z podložia. Priekopa sčasti pretínala aj svetlohnedú vrstvu lesnej zeminy a jej zásyp zväčša pozostával z materiálu blízkeho listovke. Možno v ňom rozpoznať 4 až 5 výraznejších vrstvičiek. Spodná, hnedá, premiešaná početnými drobnými kamienkami nasadala priamo na skalné podložie a smerom nahor plynulo prechádzala do tmavej hnedočiernej zeminy s kameňmi. Jej hrúbka sa pohybovala v rozmedzí 10 až 15 cm. Hnedo-čierny zásyp presahoval na vonkajšej strane okraj priekopy a prekryval aj „kamennú dlažbu“ vonkajšieho násypu. Na tmavohnedý kamenistý pás opäť nasadala hnedá kamenistá zemina, ktorá však chýbala na svahu pod hradbou. Jej hrúbka sa pohybovala medzi 16 až 18 cm a pri vonkajšom okraji v nej bola kumulácia lomového kameňa (s dĺžkou do 10 cm). Nad ňou opäť ležala tmavohnedá zemina, pri povrchu plynulo prechádzajúca cez vrstvu popola a zuhoľnateného dreva do recentnej listovky, pod ktorou sa v zásype nachádzali ojedinelé kamene. Vo všetkých hlavných vrstvách výplne, s výnimkou listovky a horného popolového horizontu, sa nachádzali početné úlomky mazanice.

Vonkajší násyp z hnedej lesnej zeminy s drobnými kamienkami i väčšími skalami ležal na zvetranom amfibolitovom podloží. Hnedú pôdu pod úrovňou listovky pokrýval súvislý koberec plochých lomových kameňov pomerne veľkých rozmerov (40 x 28 cm, 44 x 16 cm a pod.), ktorý bol ešte výraznejší, ako v Sonde I/2001 (obr. 10).

Sonda III/2001

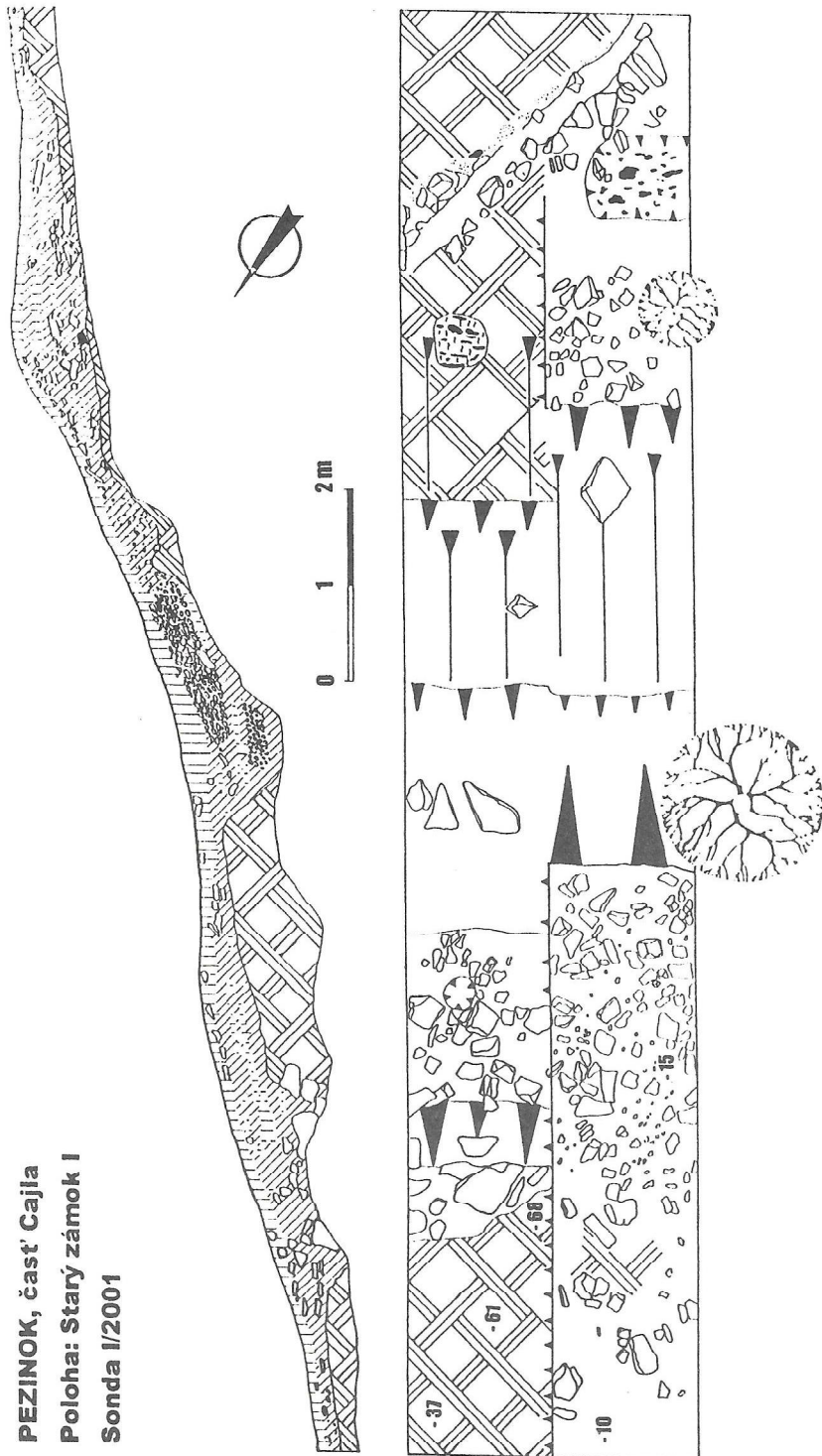
s rozmermi 10 x 1,5 m bola vyhlbená na severnom svahu Starého zámku, na mieste s povrchovou koncentráciou stredovekej keramiky (obr. 8). Skalné podložie tu ležalo v hĺbke 10 až 30 cm pod súčasným povrchom. Na ňom bola svetlohnedá zemina premiešaná kusmi kameňa,

Obr. 8 Pezínok, Starý zámok I. Plán lokality so sondami z rokov 1982, 2001 a najdôležitejšími ojedinelými nálezmi. 1 – hrot šípu (obr. 13: 13), 2 – časť podkovy (obr. 13: 20), 3 – nožík (obr. 13: 3), 4 – nožík (obr. 13: 4), 5 – pracka (obr. 13: 12), 6 – pracka (obr. 13: 5), 7 – hrot šípu (obr. 13: 14), 8 – fragment kosáka (obr. 13: 1), 9 – nožík (obr. 13: 2).

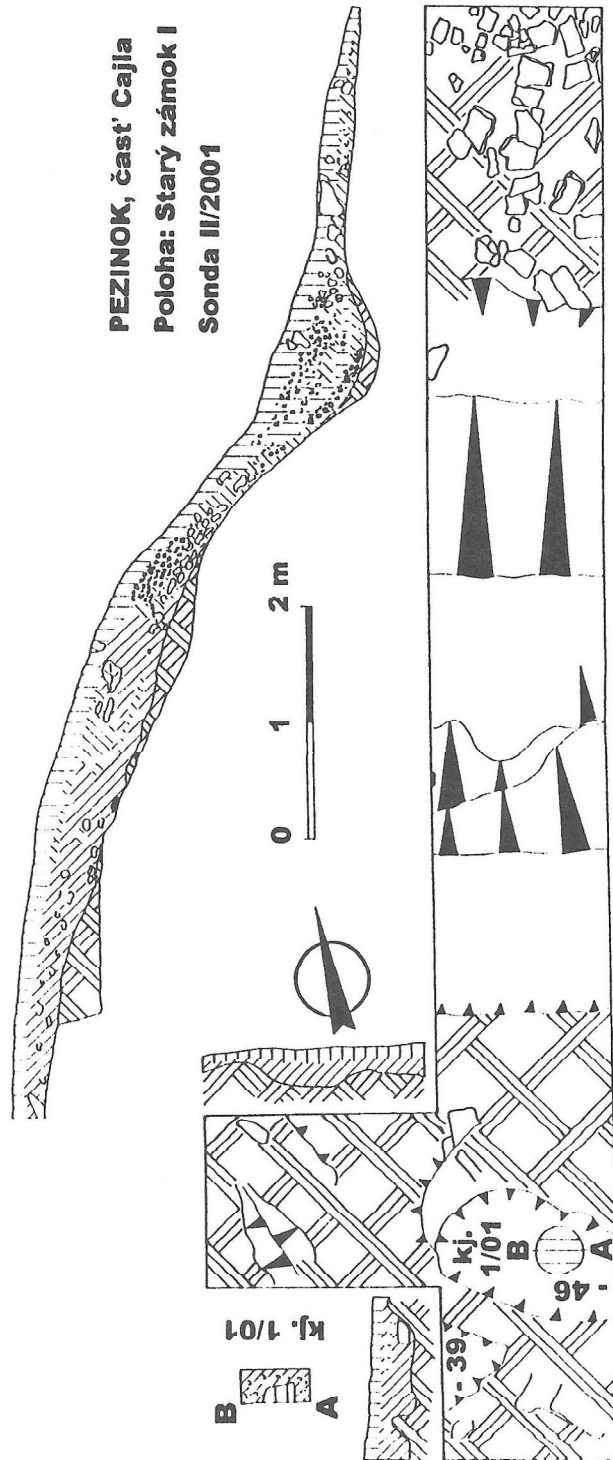
PEZINOK, časť Cajla
Poloha: Starý zámok I
Sonda I/2001

Obr. 9 Pezinok, Starý zámok I. Pódorys a profil. Sondy I/2001

PEZINOK, časť Cajla
Poloha: Starý zámok I
Sonda II/2001

Obr. 10 Pezinok, Starý zámok I. Pódorys a profil Sondy II/2001

prekrytá asi 10 cm vrstvou listovky. Medzi kameňmi a miestami aj v listovke sa nachádzali ojedinelé zlomky keramiky a drobné železné fragmenty.

Sonda IV/2001

štvorcového tvaru (2 x 2 m) ležala v severnej časti lokality na terčnom zlomce, kde sme predpokladali pokračovanie stredovekej fortifikácie (obr. 8). Zásyp nad skalným podložím však pozostával len z množstva voľne uloženého kameňa s minimálnou prínosou zeminy, zodpovedajúceho charakterom zvrstvenia ostatným „runám“ či „kameniciam“, ktoré tu ostali po zaniknutých vinohradoch. Zo Sondy IV/2001 nepochádzajú žiadne archeologické nálezy.

Pokus o interpretáciu funkcie a rekonštrukciu opevnenia

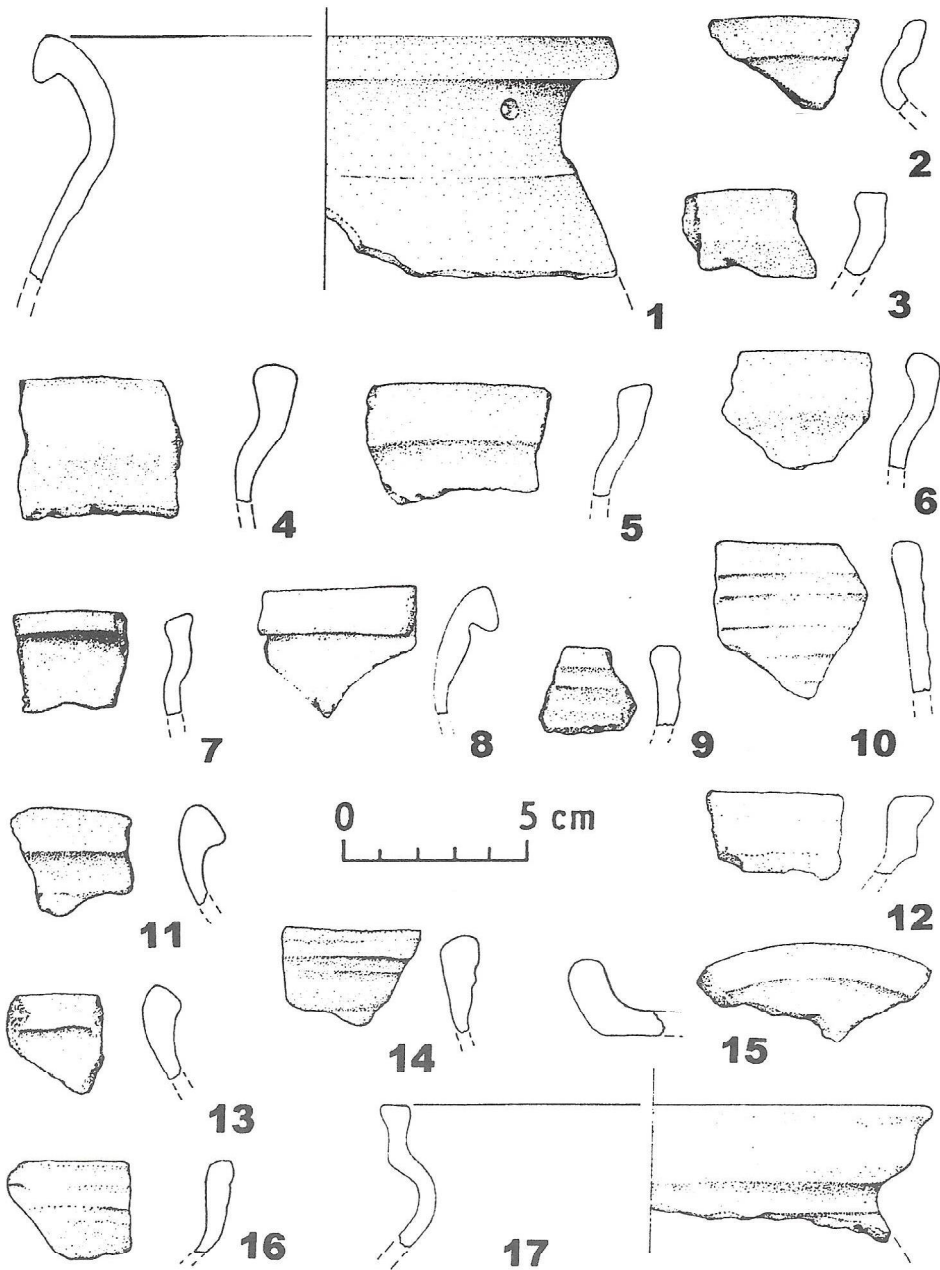
Archeologický výskum Starého zámku v Pezinku v rokoch 1982 a 2001 potvrdil, že v období vrcholného stredoveku vzniklo v severozápadnej časti návršia na mieste bez predchádzajúceho osídlenia jednoduché opevnenie, ktoré zrejme nesúviselo s funkciou feudálneho sídla. Patrílo skôr k výšinným lokalitám lokálneho významu známym z viacerých polôh z obdobia 13. a 14. storočia, pri ktorých sa zvyčajne predpokladá ich strategicko-strážna funkcia (Habovštiak 1985, 124; Ruttkay 1989, 73). Starý zámok im zodpovedá polohou, rozmermi (Ø takýchto opevnení zvyčajne nepresahuje 40 m) aj nezachytenou vnútornou zástavbou (Habovštiak 1985, 124 a n.), čo vylučuje intenzívne a dlhotrvajúce osídlenie. Zvyšky pravdepodobných jednoduchých prístreškov pre strážu, príležitostnú posádku a staviteľov opevnenia však mohlo v Pezinku zničiť obrábanie neskorších vinohradov. Chýbajúca murovaná architektúra odporuje predpokladu, že na polohe Starý zámok stál hrad známy z vojnových udalostí v rokoch 1271 a 1295. Najdôležitejšou súčasťou opevnenia obsadeného Přemyslom Otakárom II. a neskôr Albrechtom I. Habsburským bola tu chýbajúca kamenná veža (Fejér 1830, 353 a n.; Fügedi 1977, 57).

Nemožno preto vylúčiť, že správy o bojoch v poslednej tretine 13. storočia sa týkajú až dodnes stojaceho vodného hradu, a to napriek tomu, že v 14. storočí patril k opevneniam, kde hlavným obranným prvkom bol obvodový múr za ktorým sa ukrývali ako obytné, tak hospodárske budovy. Podľa údajov z roku 1425 však chránila vstup do vnútorného areálu brána s mohutnou kamennou vežou (Sedlák 1967, 447), ktorá bývala súčasťou aj hradov s plášťovým obranným múrom (Durdík 1996, 107) a snáď tu stála už v roku 1271.

Otázku o pôvodnom pezinskom hrade pomôže zodpovedať až archeologický výskum dnešného kaštieľa a novoobjavenej, doteraz neznámej, pomerne rozsiahlej stredovekej fortifikácie na výraznom hrebci nad komunikáciou prechádzajúcou Cajlanskou (Hrubou) dolinou od Pezinka smerom na Záhorie. Polohu objavili J. Vitáloš a P. Wittgrüber, podľa písomnej žiadosti z roku 1699 o povolenie lámať kameň pri starom zámku – beyrn alten Schloß (Žudel 1982, 40). Zberový materiál, predovšetkým keramika a militária umožňujú opevnenie predbežne zaradiť do priebehu 13. až 15. storočia (obr. 2, poloha 2; obr. 14). Zvyšky malty a deštruovaného muriva nevyklúčujú, že v minulosti tu stála aj kamenná architektúra. Žiaľ, jadro pomerne rozsiahleho hrádka zničila ťažba v dnes už opustenom kameňolome.

Ťažisko obrany Starého zámku v Pezinku, časť Cajla bolo orientované smerom k sedlu, ktoré oddeľuje vyvýšeninu s fortifikáciou od masívu Malých Karpát. Hĺbka opevnenia s hradbou, priekopou a vonkajším násypom dosahovala 11 až 12 m, pričom jej hlavnou súčasťou

Obr. 11 Pezinok, Starý zámok I. Úlomky keramiky z výskumu v roku 2001 (1 – SI/2002; 2, 8, 17 –
– SIII/2002; 3 – 7, 9 – 16 – zber sa severnom svahu hrádku)

bola hradba vybudovaná bez použitia zložitejších technológií. Pôvodný terén na hrane vrcholovej plošiny vyrovnali, pričom čiastočne odstránili aj najzvetranejšie časti podložia. V sonde I/2001 bol upravený pás široký okolo 3,6 m. Palisádu alebo hradbu stavanú zrubovým spôsobom zrejme zapustili do hlinitého násypu pravdepodobne zosilneného vnútornou drevenou konštrukciou (zuholnatené drevo a tmavšie medzivrstvičky v násype, ktorého výška dnes dosahuje 40 cm) a spevneného kusmi lomového kameňa v jadre. Výška násypu musela byť dostatočná na to, aby nebolo potrebné zapustiť do podložia stĺpy z drevenej hradby na jej vrchole. Val tak musel byť vysoký minimálne 1 m, čomu približne zodpovedá aj kubatúra zeminy z jeho deštrukcie, ktorá neskôr vyplnila priekopu a pokryla svah medzi ňou a hornou plošinou. Podľa plytkého žľabu zachyteného pri päte splanírovanej plochy pod opevnenie, s početnými vodorovne položenými zvyškami dreva, hrany lomu násypu a stôp po spálenej konštrukcii na úrovni podložia, sa šírka násypu pri základni pohybovala medzi 2,3 až 2,6 m (SI/2001). Nemožno však vylúčiť, že žľab bol súčasťou osobitného zosilnenia hradby v najohrozenejšom mieste, napríklad vežovou nadstavbou. Z protipožiarnych a azda aj estetických dôvodov hradbu z dubového dreva, ktorá podľa zvyškov mazanice pozostávala z opracovaných trámov a aj neopracovaných kmeňov, aspoň miestami doplnených prúteným výpletom, pokryli hlinenou omietkou s výraznou prímесou organického materiálu.

Na menej exponovaných miestach úprava terénu pod valový násyp nezasahovala až do podložia a aj hĺbka obranného pásma sa zúžila. Strmé svahy tu dostatočne nahradili priekopu i vonkajší násyp.

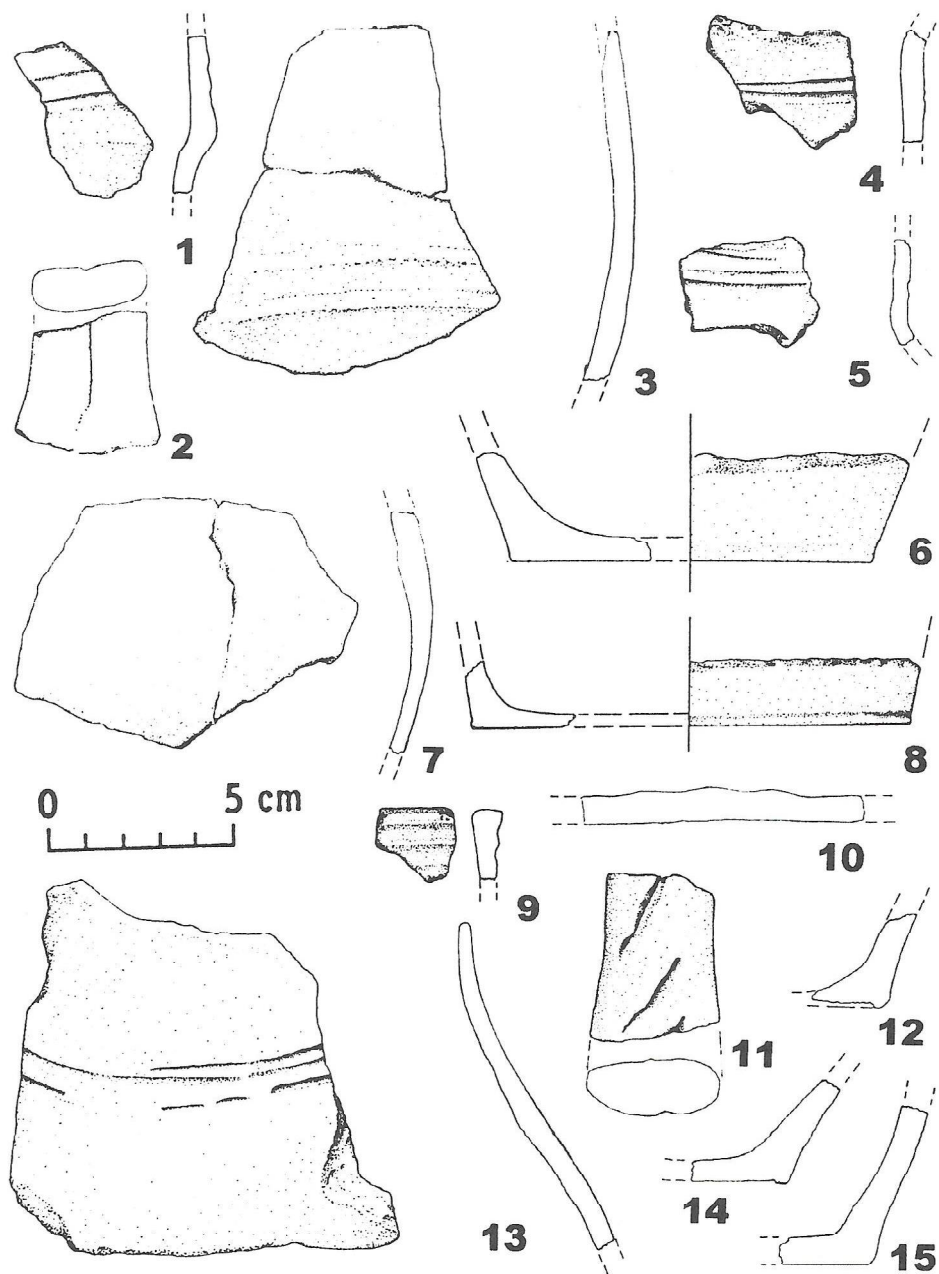
Na mieste Sondy I/2001 pôvodný, mierne klesajúci terén výrazne zošíkmili úpravou skalného podložia tak, že cez výrazný medzistupeň, 0,6 m širokú bermu, klesal do širokoroztvorenej priekopy so zaobleným dnom, zasekanej do skalného podložia. Jej hĺbka dosahovala 0,9 m (v Sonde II/2001) až 1,06 m (v Sonde I/2001) a šírka na úrovni podložia kolísala okolo 2 m. Prevýšenie dnešného povrchu terénu nad dnom priekopy sa pohybovalo v rozmedzí 2,78 m (v Sonde I/2001) až 3,16 m (v Sonde II/2001), ku ktorému treba prirátat' výšku hradby. Na najexponovanejších miestach šírku obranného pásma zväčšoval vonkajší násyp, na severnom svahu pri Sonde II/2001 široký 1,4 m, na mieste Sondy I/2001 až 5 m.

Násypy na vonkajšej strane priekopy sa pomerne často objavujú pri drevo-zemných opevneniach z obdobia vrcholného stredoveku, ale neboli neznáme ani pri murovaných fortifikáciách (Ruttikay 1989, 73; Durdík 1996, 239 a 300; Farkaš – Samuel 2000, 161). Na Starom zámku vonkajší val spevnili kamenným obložením.

Zvyšky fortifikácie možno v súčasnosti sledovať v dĺžke 21 až 22 m. Časť pravdepodobne zničili mladšie zásahy, ale napriek tomu chýbajú stopy po opevnení na hrane severného svahu a predovšetkým na juhovýchodnej strane hrádku, kde terén plynulo prechádza do hrebeňa Starého zámku, jeho k Pezinku vysunutej časti, známej aj pod názvom Oberhausberg. Sondami z roku 1982 sa tu nezachytili zvyšky hradby a ani predpokladanej šijovej priekopy. Takmer chýbajúce stopy osídlenia na ploche hrádku a neuzavreté opevnenie nevyklučujú, že stavbu nedokončili podľa pôvodného plánu, alebo podľa hla požiaru a nasledujúcej deštrukcii skôr, ako ju mohli dokončiť. Jej zvyšky potom stratili strategický význam, nezistila sa snaha po obnovení alebo dokončení opevnenia, ktoré napokon začlenili do hospodárskeho zázemia Pezinka.

Najmladšie deštrukčné vrstvy, predovšetkým zuholnatené drevo a popol v hornej časti výplne priekopy, možno zrejme spájať s udalosťami v závere druhej svetovej vojny, dôsledkom ktorých vyhorela veľká časť miestneho lesa (Kočiová 1945, 2).

Obr. 12 Pezinok, Starý zámok I. Úlomky keramiky z výskumu v roku 2001 (1, 4, 5, 9, 12 a 14 – zber na severnom svahu hrádku; 2, 6, 8, 11 a 15 – SI/2001; 3, 7, 10 a 13 – SIII/2001)

DATOVANIE

Keramika

Časové zaradenie lokality umožňuje nevelký súbor získaného archeologického materiálu. Zo sond a povrchového zberu v roku 2001 pochádza 103 zlomkov keramiky, z ktorých sa však nepodarilo zrekonštruovať žiadnu nádobu alebo jej väčšiu časť. Pre datovanie opevnenia má význam predovšetkým 20 črepov, ktoré ležali v násype pod drevenou hradbou alebo v zásype priekopy. Zvyšných 83 pochádza zo severného svahu pod hrádkom, kde sa našli pri prieskume pod listím alebo vo vrstve sondy III/2001, kam sa mohli dostať s odpadom aj z mladších vinohradov a nemuseli tak súvisieť s obdobím výstavby a funkcie fortifikácie. Napriek tomu 101 z nich možno zaradiť do obdobia vrcholného stredoveku a iba dva úlomky s glazúrou do novoveku.

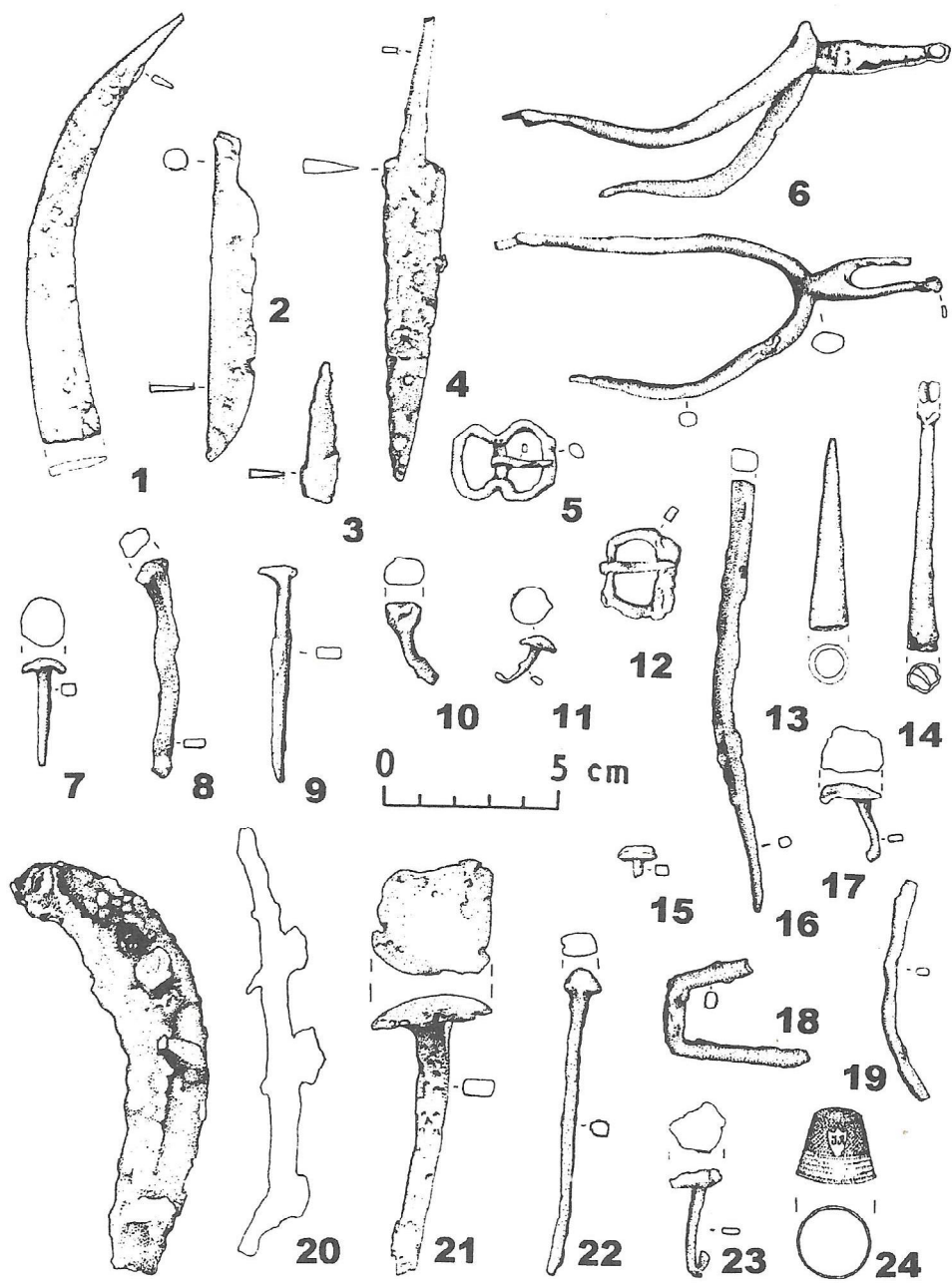
Fragmenty keramiky z „valu“, kam ich azda nasypali spolu s hlinou počas výstavby hrádku, výplne priekopy a deštrukcie medzi nimi pochádzajú zväčša z keramických nádob točených na kruhu z materiálu s prímiesou kremitého piesku a sú dobre vypálené. Povrch je buď sivý alebo tehlovočervený, keď črepy prešli druhotným vypálením. Zväčša sú drobné (dĺžka do 4,5 cm), s hrúbkou steny 0,5 až 0,6 cm. K výraznejším patria dná z troch hrncovitých nádob so stopami po podsýpaní (obr. 12: 6, 8 a 15), ktoré ležali v deštrukcii pod hradbou a dve ušká oválneho a obdĺžnikového prierezu so zaoblenými hranami a šikmými zárezmi alebo pozdĺžnou ryhou (obr. 12: 2 a 11). Z hlinitého násypu hradby pochádza časť ústia hrncovitej nádoby s von vyhnutým, strechovite rozšíreným a podseknutým okrajom a jemnou hranou odsadeným hrdlom od tela (obr. 11: 1). Na hrdle sa zachoval sekundárne prevítaný otvor na opravu prasknutého hrnca. Nádoba je blízka náplni prvej etapy vývoja keramiky vrcholného stredoveku (Hoššo 1983, 216 a n.), datovanej do 13. až prvej polovice 14. storočia, pričom technika spracovania materiálu, hrúbka črepu i tvar nádoby pri porovnaní s keramikou z lokalít datovaných do tretej tretiny 13. storočia z juhozápadného Slovenska, Dolného Rakúska a Moravy už skôr poukazuje na priebeh 14. storočia, ako koniec 13. storočia. Jednoznačné závery však znemožňuje malý, štatisticky nevýrazný súbor a s tým späté ťažkosti datovania opierajúce sa iba o keramické nálezy.

Do 13. až 14. storočia môžu patriť aj úlomky ušíek, ktoré pochádzajú zo džbánov a krčahov a objavujú sa už v 13. storočí (Hoššo 1983, 217; Unger 1994, obr. 28: 3; Felgenhauer-Schmiedt 1996, Abb. 1). Do 14. storočia zrejme možno zaradiť väčšiu časť úlomkov nádob zo severného svahu Starého zámku – krčahy, hrnce s kalichovite roztvoreným, z vnútornej strany prežliabnutým ústím (Ruttikay 1995, 568), miskovité pokrývky a pod. (obr. 11: 2 – 17, 12: 1, 3 – 5, 7, 9, 10, 12 – 15). Vzhľadom na nálezovú situáciu však ich vzťah k opevneniu nie je jednoznačný.

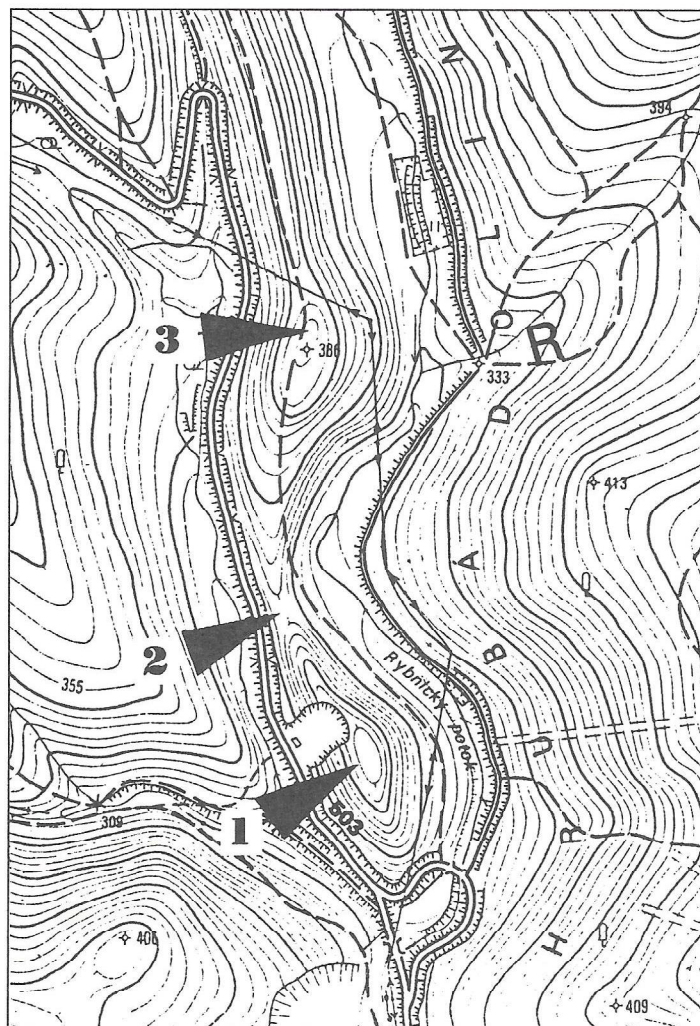
Kovové predmety

Predovšetkým na severozápadnom svahu polohy Starý zámok, mimo opevnenú plochu, sa v teréne zachovali výrazné stopy po „amatérskych“ výkopoch, ktoré vyvolali potrebu systematického prieskumu predpolia lokality detektorom kovov (SNM-AM). Väčšina nálezov tu pozostávala zo zvyškov munície z obdobia 2. svetovej vojny – šrapnely, nábojnice, projektily a pod., napriek tomu sa však podarilo zostaviť nevelkú kolekciu 24 stredovekých až novovekých predmetov, z ktorých dva kusy odovzdali miestni zberatelia. Ich vzťah k opevnenej lokalite však tiež nie je jednoznačný (obr. 13). Zväčša ležali na severnom svahu spolu

Obr. 13 Pezinok, Starý zámok I. Kovové predmety z bezprostredného okolia hrádka

Obr. 14 Pezinok, Starý zámok II. 1 – zachovaná časť hrádku, 2 – šijová priekopa, 3 – predsunuté opevnenie ?

s fragmentmi keramiky, menej sa ich našlo na južnom a západnom úbočí (rozmiestnenie dôležitejších kovových nálezov obr. 8, č. 1 až 9). Najviac bolo ručne kovaných železných kincov so štvorcovým až obdĺžnikovým prierezom tela (spolu 12). Zastúpené sú typy s veľkou štvorcovou hlavicou (obr. 13: 21), podkováky (obr. 13: 10), klinčeky s vypuklou hlavicou, ale aj hranená tyčinka bez hlavice (obr. 13: 13), používaná na zbíjanie väčších drevených súčastí. Kince tohto typu sa objavili už vo včasnom stredoveku (Klíma 1975, 142), ale podobne ako väčšina spojovacieho materiálu nemajú výraznejšiu chronologickú hodnotu (Krajčič 1991, 324). Pravdepodobne mladší ako hrádok je úlomok podkovy (obr. 13: 20) a jednoznačné datovanie neumožňujú ani tri železné nože s rapíkom (obr. 13: 2–4), ktoré patrili k univerzálnym nástrojom a bežnej výbave stredovekého človeka.

Z chronologického hľadiska je dôležitejšia železná ostroha s oblúkovite nadol prehnutými ramenami. Na jednom z nich sa zachoval zvyšok zvislo postaveného očka pre upevňovacie remeň. Kužeľovitú, k telu sa zužujúcu vidlicu ukončovali vystupujúce očká pre nezachované koliesko (dĺžka vidlice 3,8 cm). Ostrohu zhotovili zo železného pásika v priereze tvaru D až oválu (dĺžka ostrohy 12,7 cm, rozpon tlakom deformovaných ramien 4,2 cm, maximálna šírka x hrúbka pásika 0,9 x 0,5 cm – obr. 13: 6). Chýbajúce upevňovacie očká znemožňujú jemnejšie časové zaradenie ostrohy, ktorá je zástupcom širšie datovanej skupiny C podľa A. Ruttkaya (1976, 350). V ikonografickom materiále sú ostrohy s ozubeným kolieskom známe od 2. polovice 13. storočia (Hilczeroŕna 1956, 64 a n.). Podľa nálezov v uzavretých celkoch však nemožno vylúčiť, že sa objavujú už v závere 12. storočia (Belcredi 1989, 458), ale typy s bodcom popri nich pretrvávali až do polovice 14. storočia (Ruttkay 1976, 351 a n.).

Vzťah ostrohy a hrádka tiež nie je jednoznačný. Vykopali ju v opustenom vinohrade pri starej komunikácii prechádzajúcej „Kráľovou cestou“ popod Starý zámok.

Z militárií sa našli iba dva hroty šípov do luku, jeden pri severozápadnom úpätí vyvýšeniny (obr. 13: 13 – dĺžka 5,4 cm, Ø tuľajky 1,1 cm), druhý ležal priamo v deštrukcii opevnenia (obr. 8, obr. 13: 14). Obidva patria k typom hrotov kužeľovitého tvaru s tuľajkou, ktoré sa v archeologickom materiále objavujú od 9. – 10. storočia až do 14. storočia, nemožno však vylúčiť, že pretrvávajú aj neskôr (Medvedev 1966, Tab. 19: 40, 22: 1, 25: 22, 28: 28; Ruttkay 1976, 328). Hrot z trosiek hradby má zámerne rozštiepený špic a v tuľajke sa zachoval drobný klinček na pripevnenie k drevenému strelisku (dĺžka 6,9 cm, Ø tuľajky 0,9 cm). Snáď je dokladom bojového stretnutia, pri ktorom zaniklo ešte nedostavané opevnenie. Rozšírený hrot so zárezom mohol okrem strelby na kožuštinovú zver alebo vtáky poslúžiť aj v boji proti jazde alebo na prepravu zápalných látok do pozícií protivníka.

Do vrcholného až neskorého stredoveku patrí fragment kosáka s úzkou čepelou (obr. 13: 1), ktorý nachádzal uplatnenie u roľníka, ako aj vo výstroji vojaka, predovšetkým jazdca (Slivka 1981, 224).

Poslednou kategóriou stredovekých železných nálezov zo Starého zámku v Pezinku sú dve drobné, chronologicky bližšie nezaraditeľné pracky (obr. 13: 5 a 12 – Slivka 1980, 255).

K zaujímavým dokladom návštev hrádka dávno po jeho zániku patrí strieborný náprstok s monogramom JR na štítiku (obr. 13: 24).

Záver

Archeologický výskum v rokoch 1982 a 2001 vylúčil, že v polohe Starý zámok (Alt Schlos) v Pezinku, časť Cajla stál predpokladaný pôvodný pezinský hrad s kamennou vežou, spomínaný v písomných prameňoch z poslednej tretiny 13. storočia. Jednoduché opevnenie s drevenou hradbou pokrytou hlinenou omietkou a zapustenou do hlineného násypu, azda spevneného vnútornou konštrukciou a na najohrozenejšej strane doplnené priekopou a vonkajším, kameňom obloženým násypom pravdepodobne podľašlo požiaru skôr, ako ho mohli dokončiť. Zaraduje sa tak medzi strategicko-strážne polohy, ktoré vznikali na vyvýšeninách v priebehu 13. až 14. storočia. Jeho staviteľmi zrejme boli členovia rodiny grófov zo Sv. Jura a Pezinka a hrádok mal zohrať úlohu pri ochrane ich majetkov v nepokojných dobách v závere 13. storočia, skôr však až na začiatku 14. storočia, v období anarchie po vymretí dynastie Arpádovcov. Po zániku požiarom a ukľudnení pomerov stratil svoj pôvodný význam a už nebol obnovený.

LITERATÚRA

- BELCREDI, L. 1989: Terminologie, třídění a kód středověkých kovových předmětů. *Archaeologia historica* 14, s. 437–472.
- DURDÍK, T. 1996: *Encyklopedie českých hradů*. Praha.
- FARKAŠ, Z. – SAMUEL, M. 2000: Valové opevnění v Bratislave na Poliankach a otázka zaniknutého Kostola sv. Margity. In: *Zborník SNM 95, Archeológia* 10, s. 149–166.
- FEJÉR, G. 1830: *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac cicilis. Tomus sextus, vol. I*. Buda, s. 353–354.
- FELGENHAUER-SCHMIEDT, S. 1996: Niederösterreichische Keramik des 12. und 13. Jahrhunderts. *Pravěk* NR 6, s. 229–240.
- FÜGEDI, E. 1977: Vár és társadalom a 13. – 14. századi Magyarországon. Budapest.
- HABOVŠTIK, A. 1985: Středověká dedina na Slovensku. Bratislava.
- HAJNALOVÁ, M. – MIHÁLYIOVÁ, J. 2002: Výskumná správa archeobotanická. Archeologický ústav SAV Nitra, strojopis, 5 s.
- HILCZERÓWNA, Z. 1956: Ostrogi polskie z X – XIII wieku. Poznań.
- HOŠŠO, J. 1983: Prehľad vývoja stredovekej keramiky na Slovensku. *Archaeologia historica* 8, s. 215–231.
- KLÍMA, B. 1975: Rozbor hřebů z velkomoravského hradiště v Mikulčicích. *Archeologické rozhledy* 27, s. 140–150.
- KOČIOVÁ, A. 1945: Boje o oslobodenic našej vlasti a mesta Pezinka 1944-45. Štátny okresný archív v Pezinku so sídlom v Modre, č. 228/1945, rukopis.
- KRAJÍC, R. 1991: Stavební železo a uzavírací mechanismy na vrcholně středověkých lokalitách Táborska. *Archaeologia historica* 16, s. 323–344.
- LEHOTSKÁ, D. 1947: Dejiny Pezinka. Turčiansky Sv. Martin.
- LEHOTSKÁ, D. 1982: Pezinok za feudalizmu. Politické a správne dejiny. In: Žudel a kol.: *Dejiny Pezinka*. Bratislava, s. 23–38.
- MAHEL, M. – BUDAY, T. 1963: Geologická mapa ČSSR. Mapa predštvrtohorných útvarov 1: 200 000, M-33-XXXVI Bratislava – M-33-XXXV Wien, Praha.
- MEDVEDEV, A. F. 1966: Ručnoje metateľnoje oružje (luk i strely, samostrel) VIII – XIV vv. Moskva.
- MICHALKO, J. a kol. 1986: Geobotanická mapa ČSSR. Slovenská socialistická republika. Bratislava.
- PLAČEK, M. 1982: K problematice hradů s plášťovou zdí na Moravě. In: *Archaeologia historica* 7, s. 335–351.
- PLAČEK, M. 1983: K typologii hradů na moravsko-slovenském pomezí. In: *Slovácko* 25, s. 63–89.
- RUTTKAY, A. 1976: Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (II). *SIA* 24, s. 245–395.
- RUTTKAY, A. 1989: Feudálne sídla a fortifikačné zariadenia na Slovensku spreď polovice 13. storočia (problematika a novšie výskumy). In: *Zborník SNM 83, História* 29, s. 57–107.
- RUTTKAY, M. 1995: Príspevok k poznaniu stredovekej keramiky na juhozápadnom Slovensku. *Archaeologia historica* 20, s. 563–583.
- SEDLÁK, V. 1967: Príspevok k architektúre stredovekých hradov na západnom Slovensku. In: *Monumentorum tutela* 4, s. 445–455.
- SLIVKA, M. 1980: Stredoveké hutníctvo a kováčstvo na východnom Slovensku. 2. časť. In: *Historica Carpatica* 11, s. 218–283.
- SLIVKA, M. 1981: Stredoveké hutníctvo a kováčstvo na východnom Slovensku. 3. časť. In: *Historica Carpatica* 12, s. 211–273.
- ŠÁŠKY, L. 1982: Stavebný a umelecký vývoj Pezinka. In: Žudel, J. a kol.: *Dejiny Pezinka*. Bratislava, s. 227–244.
- UNGER, J. 1994: Koválov. Šlechtické sídlo z 13. stoloťi na jižní Moravě. Brno.
- WERTNER, M. 1891: *Die Grafen von St. Georgen und Bösing*. Wien.
- WITTGRÜBER, P. 1999: Pezinský Starhrad. In: *Pezinčan* č. 4, s. 6.
- ŽUDEL, J. 1982: Osídlenie a obyvatelstvo. In: Žudel, J. a kol. 1982: *Dejiny Pezinka*, s. 39–55. Bratislava.
- ŽUDEL, J. a kol. 1982: *Dejiny Pezinka*. Bratislava.

EINE MITTELALTERLICHE BEFESTIGUNGSANLAGE IN PEZINOK, ORTSTEIL CAJLA

ZDENĚK FARKAŠ

Die befestigte Lokalität Starý zámok (Alt Schlos) liegt auf dem Katastralgebiet der Stadt Pezinok (Bez. Pezinok), im Ortsteil Cajla, auf einer ausgeprägten Anhöhe am Rande der Kleinkarpaten, in der Meereshöhe von 280 m. Der Berggipfel protzt 75 bis 80 m über einem wichtigen Kommunikationsweg, der die Stadt Pezinok mit den Dörfern der Záhorie-Region durchs Cajlanská-Tal verbindet. Der Bergkamm ist etwa 200 m lang und die Breite der Nutzfläche schwankt zwischen 15 und 20 m (Abb. 2–5). Die Befestigungsreste sind heutzutage nur in deren nordwestlichem Teil sichtbar, wo an der nördlichen bis nordöstlichen Seite des Berges undeutliche Spuren von einem Wall oder von Terrainzurichtungen unter eine einfache Fortifikation erhalten blieben. An der einzigen zugänglicheren Stelle, in Richtung vom Bergsattel, der die Lokalität vom Bergkamm der Kleinkarpaten abtrennt, wurde die Abwehrstärke durch einen Graben mit der Vorderaufschüttung erweitert.

Bei den archäologischen Ausgrabungen im J.1982 wurde mit Hilfe von zwei Sonden mit den Ausmaßen von 2 x 30 und 2 x 10 m der Innenraum vom Burgwall erforscht, wo der Felsuntergrund meistens in einer Tiefe von 20 bis 30 cm lag. Jedoch, in keiner der Sonden konnte man Spuren von Bautätigkeit erfassen und es wurde auch kein archäologisches Material gefunden.

Im J.2001 wurde mittels drei Sonden der Rest vom Befestigungswerk mit dem Graben und der Vorderaufschüttung erforscht (S I – 15 x 3 m, S II – 12,6 x 1,5 m, S IV – 2 x 2 m) sowie der Nordhang unter dem Burgwall mit der größten Konzentration der Oberflächenfunde von Keramik und kleinen Metallgegenständen.

Die archäologische Erforschung von Starý zámok hat belegt, daß gegen Ende des 13., eher aber erst im Laufe des 14.Jh. im nordwestlichen Teil der Anhöhe eine einfache Befestigung entstanden war, die offenbar keine Funktion von einem Feudalsitz erfüllt hat (aufgrund von Keramikfragmenten und vereinzelt Metallgegenständen, die jedoch nicht in allen Fällen mit der Entstehungs- und Verwendungszeit der Fortifikation einstimmen mußten – Abb. 11–13). Die Befestigungsanlage gehörte zu den Höhenlagen mit lokaler Bedeutung, welche wir aus mehreren Orten in der Slowakei zur Zeit des Hochmittelalters kennen und bei denen gewöhnlich eine strategisch-bewachende Funktion vermutet wird (Habovštiak 1985, 124; Ruttkay 1989, 73). Starý zámok entspricht diesen mit seiner Lage, Ausmaßen ($\emptyset$ von solchen Befestigungen reicht gewöhnlich nicht über 40 m) sowie der ausbleibenden Innenbebauung (Habovštiak 1985, 124 ff.). Die fehlende Maucrarchitektur bezweifelt die Annahme, daß an diesem Ort eine Burg bekannt aus den Kriegereignissen der Jahre 1271 und 1295 gestanden hätte. Für den wichtigsten Teil der Befestigung besetzt durch Přemysl Otakar II und später Albrecht I von Habsburg wird ein Steinturm gehalten (Fejér 1830, 353 ff.; Fügedi 1977, 57), der hier allerdings fehlt. Daher ist es nicht auszuschließen, daß die Berichte von den Kämpfen im letzten Drittel des 13.Jh. die noch heute stehende Wasserburg in Pezinok betreffen, oder die neuentdeckte mittelalterliche Fortifikation auf dem ausgeprägten Kamm über der Kommunikation, die das Cajlanská-Tal durchquert.

Die Befestigung von Starý zámok bestand aus einer einfachen Erdaufschüttung, vielleicht mit einer Innenkonstruktion aus Holz drin, in die ein Zaun aus bearbeiteten und un bearbeiteten Eichenstämmen eingelassen wurde, ergänzt durch Holzgeflecht und bedeckt mit Lehmewurf mit einer deutlichen Beimischung von organischem Material. Das ursprüngliche, sanft ablaufende Terrain wurde vor der Schanzmauer deutlich geschrägt, so daß der abgehaute Felsuntergrund durch eine ausgeprägte Zwischenstufe, eine 0,6 m breite Berme, in den weitausladenden Graben mit abgerundetem Boden abfiel. Seine Tiefe betrug 0,9 bis 1,06 m von der Untergrundoberfläche ab und die Breite auf diesem Niveau schwankte rund um 2 m. An den exponiertesten Stellen wurde die Breite der Abwehrzone durch einen Außenwall vergrößert, 1,4 bis 5 m breit und bedeckt mit Bruchstein.

Reste der Fortifikation kann man heutzutage in einer Länge von 21 bis 22 m verfolgen. Ein Teil wurde offenbar durch jüngere Eingriffe zerstört, doch vor allem die fehlende Abwehrzone an der südöstlichen Seite des Burgwalls läßt nicht auszuschließen, daß die Anlage, höchstwahrscheinlich von den Mitgliedern des Grafgeschlechts von Svätý Jur und Pezinok gegründet, nicht nach Ursprungsplan fertiggebaut wurde, oder sie hätte einem Brand und der nachfolgenden Destruktion früher zum Opfer fallen können, als sie beendet war. Die Reste verloren dann ihre strategische Bedeutung, man sieht keine Mühe nach einer Erneuerung oder Fertigstellung der Befestigung, die schließlich in den wirtschaftlichen Hintergrund von Pezinok eingegliedert wurde (auf den Trümmern des Burgwalls wurden noch im Mittelalter Weinberge gegründet).